

## Ooggetuige van koloniale geschiedenis

Ingrid Scholte - De opa van mijn opa ging als soldaat naar Indonesië. Honderd jaar later, na alweer oorlog, kwam mijn vader naar Nederland. Maar we spraken er nooit over.

Door Jacqueline Bonnes, mei 2026



Ze staat een beetje verlegen in de deuropening. “Kom binnen, maar ik heb niet veel te vertellen hoor. Ik ben nauwelijks een koloniaal spoor.” We gaan zitten in de erker van haar huis, omringd door haar schilderwerken. Op tafel staat een houten kistje.

“Ik ben in Amsterdam geboren. Mijn ouders zijn daar in 1947 terecht gekomen. Dat kwam zo. Na de Tweede Wereldoorlog, tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd, diende mijn vader in het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) in Balikpapan. Dat was een belangrijke plaats voor de olieproductie. Na de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië kwam hij terug. Over zijn dienstitijd heeft hij nooit iets verteld, behalve dat hij goddank nooit iemand dood heeft hoeven schieten.”

We zijn even stil.

“Kenden je ouders elkaar al lang toen ze in Amsterdam gingen wonen en jij werd geboren?”

“Nee, niet lang. Ze hebben elkaar vóór de oorlog in Nederland ontmoet. Dat ging via de kerk. Mijn vader is in Zeist geboren. Maar hij stamt uit een Nederlandse familie die honderd jaar eerder naar Indonesië vertrok. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was mijn vader in Indonesië, mijn moeder was hier. En daarna ging hij dus bij het KNIL in dienst. In 1946 zijn ze in Nederland getrouwd. Op hun huwelijksdag was mijn vader nog steeds in Indonesië.”

In Nederland getrouwd terwijl de bruidegom nog in Indonesië was? Hoe kan dat? Op mijn vragende blik antwoordt ze: “Dat ging, zoals dat heette, met de handschoen. Mijn vaders broer was hier in Nederland, hij was tijdens het huwelijk een soort stand-in voor mijn vader. Twee maanden later reisde mijn moeder naar Indonesië, naar mijn vader. Maar ja, een jaar later kwamen ze dus samen naar Nederland.”



Ingrids moeder. Om haar nek een portretje van de bruidegom. Haar vaders broer (de stand-in) zit in legeruniform naast haar.



Het kistje met familiepapieren.

Uit het kistje haalt ze een telegram van 9 [onleesbaar] 1945: “*Darling arrived Manila. Am ok. Hope to see you soon. (...) Lots of love.*”

“Ik weet er niet veel van. Mijn vader heeft nooit verteld wat hij in de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt. Hij zat in een kamp, ergens in Japan zelf. Het enige wat hij er ooit over heeft gezegd, toen mijn zoon ernaar vroeg, is dat hij in dat kamp van de Japanners zijn hond moest doodslaan en daarna begraven. Meer niet.”

Met behulp van de papieren in het kistje, online archieven en moderne vertaalapps reconstrueren we tijdens het interview dat haar vader in de zomer van 1945 inderdaad gevangen heeft gezeten in een kamp in Japan. Bij Hiroshima. Inderdaad, de plaats waar de eerste en meest dodelijke atoombom uit de geschiedenis is gevallen.

We laten dit tot ons doordringen en zijn weer een tijdje stil. Ze kucht.

“Ik heb terug kunnen vinden met welke boot mijn ouders in 1947 zijn teruggekomen, dat was de Johan van Oldenbarnevelt. Mijn oudere zus is in Balikpapan geboren. Zij was nog maar twee maanden oud toen ze uit Indonesië weggingen. Tijdens de 3 ½ week die de reis duurde, schijnt ze alleen maar gehuild te hebben.” Ingrid maakt een verontschuldigend gebaar. “Mijn moeder had waarschijnlijk nauwelijks voeding.”

We bekijken wat foto's van het gezin in Nederland.

“Mijn ouders waren lid van de Christian Science kerk, een geloofsrichting die er op hamert dat het belangrijk is om anderen te vergeven. De grondgedachte is dat de stoffelijke wereld een illusie is, dat alles bestaat in een spirituele werkelijkheid. Ook bijvoorbeeld ziektes zijn uitdrukking van een spirituele fout, en kunnen het beste worden genezen door gebed.”

Ze moet een beetje lachen.

“Ik groeide op in de jaren '60 en kon maar moeilijk met dit geloof omgaan. Ik ben zelfs met een arts getrouwd. En met hem ben ik uiteindelijk in Apeldoorn terechtgekomen, hij werkte voor wat vroeger Het Apeldoornsche Bosch was. Maar voor mijn vader was de nadruk op vergeving van de Christian Science kerk heel reëel. Bijvoorbeeld, als hij in Nederland toevallig Japanse toeristen zag, ging hij ze rondleiden. Ook sprak hij Maleis zodra de gelegenheid zich voordeed. Maar mij heeft hij nooit iets verteld, ook niet over Hiroshima.”

## De opa van haar opa, Aernout Willem van Haeften (1815-1881)

Iets wat Ingrid wel weet, is hoe de familie van haar vader in Indonesië oorspronkelijk terecht is gekomen. Ze bezit hier een bijna tweehonderd jaar oud reisverslag over. Het is gemaakt door haar voorvader Aernout Willem van Haeften, die als 23-jarige soldaat naar Batavia (nu Jakarta) voer. Hij was in Nederland officier bij het leger, maar werd in 1838 naar Indonesië overgeplaatst. Daarvoor kreeg hij een gratificatie van 1500 gulden, 760 gulden méér dan zijn gewone salaris. Op zijn 28-ste trouwde hij daar met de 17-jarige Henriëtte de Pauly. Hij maakte als militair carrière op vooral de Molukken.

In zijn werk is er een verband met de latere (1873-1904) Atjeh-oorlog. Atjeh is een provincie van Sumatra die ver verwijderd ligt van de Molukken. Maar toch is Atjeh rond 1840 relevant voor Aernout Willem van Haeften, omdat toen het Sumatra-traktaat (1824) gold. Een traktaat is een verdrag. Nederland beloofde om reizigers langs Sumatra op weg naar bijvoorbeeld de Molukken een veilige vaart te verzekeren, maar beloofde tevens om de toen nog vrije staat Atjeh te respecteren. Het is aannemelijk dat Aernout Willem een

rol heeft gespeeld bij de handhaving van dit traktaat. Dertig jaar later dacht Nederland hier anders over en wilde het Atjeh militair veroveren. Maar dat lieten de Atjehers niet zomaar gebeuren, ze verzetten zich in een guerillastrijd waarin tienduizenden Atjehers stierven. Pas tegen het einde van de negentiende eeuw won Nederland, onder leiding van generaal Van Heutsz. Je mag het wel ironie van het lot noemen dat Ingrid in Apeldoorn aan de *Generaal van Heutszlaan* woont!

Aernout Willem Van Haeften heeft in 1838 een live-verslag van zijn reis gemaakt. Op een groot zeilschip, een driemaster, voer hij in 96 dagen vanuit Hellevoetsluis naar Batavia. Bij aankomst gaf hij het reisverslag aan de stuurman van het schip "De Banka". Die heeft het mee teruggenomen naar Nederland, zodat het uiteindelijk in de familie is gebleven.



Het netjes overgetypte reisverslag.

Het is fascinerend om te lezen. Van Haeften beschrijft levendig wat er gebeurt aan boord van het schip, alsook de eerste indrukken van iemand die in 1839 vers uit Nederland voor het eerst Indonesië ziet. Hij vertelt bijvoorbeeld over de gewapende bewaking van het drinkwater aan boord (dag en nacht twee schildwachten), de strikte geheimhouding van waar het schip zich exact bevindt, en wat hij administratief moet voorbereiden om zijn meegekomen detachement soldaten ordelijk in Batavia ingeschreven te krijgen. Ook boeiend is het verhaal over het feest vanwege het passeren van de evenaar. De scheepsbemanning verkleetde zich en voerde een toneelstuk op. Daarin riep de God van de Zee (in feite de bootman) de 'newbies' naar voren, waaronder Van Haeften. Deze had namelijk nog nooit eerder de evenaar overgestoken. Vervolgens werd zijn gezicht geschoren. Met een vieze brij in plaats van met scheerzeep. Iedereen, inclusief Van Haeften zelf, had het grootste plezier. Bij het lezen van dit stuk vraag je je als 21<sup>e</sup> eeuwer af hoe nu zo'n ritueel er uit zou zien, stel je bent in een vliegtuig vol met toeristen op weg naar Zuid-Oost Azië...

En dan, na meer dan 90 dagen, ziet Van Haefthen volgens zijn reisverslag eindelijk de Indonesische wateren.

“7 juni 1839. Er zijn Maleiers aan boord! Deze Maleiers waren over het geheel genomen (...) van middelmatige lengte, met afschuwelijke gezichten omdat de meeste van hen door de pokken geschonden waren (...) Overigens hadden zij alleen als kleding een of andere doek om het midden van het lijf; wij hebben ze op hun verzoek een paar oude hemden, doeken en broeken afgestaan.

[Hij had een aapje bij zich,] het aapje heeft hij voor een gulden verkocht. Daar hij vertelde een huishouden te hebben en een arme duivel te zijn, hebben wij hem een paar aalmoezen gegeven waarvoor hij hoogst dankbaar was. De Maleiers komen mij in eerste impressie voor als een goedgehartig maar bij uitstek dom volk. Zij konden het beste zeggen: Cassi Presen (geeft mij een present). Deze (...) hebben ons kortom de kop op hol gebracht.

5 juli 1839. Wij hadden geen ogen genoeg om al wat ons omringde te kunnen bevatten, de vreemde soorten mensen, klederdracht (het was mij onmogelijk om in de eerste dagen een vrouw van een man te kunnen onderscheiden), de huizen, bomen, vogels en andere dieren, het land enz. enz. bracht ons in een soort delirium, zodat ik me van tijd afvroeg of ik niet droomde.”

## Terug naar het nu

Volgens het familie-archief is deze voorvader Aernout Willem van Haefthen in 1861 mede-eigenaar geworden van het landgoed Struiswijk op Java. In 1881 is hij daar overleden. Struiswijk, gelegen in destijds Batavia, nu Jakarta, kreeg veel later een beladen geschiedenis als Japans interneringskamp. [Struiswijk - Ons Land](#)

En zo zijn we terug bij het begin: Nederlanders in een ver land dat ze niet begrijpen, de smartelijke geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd, en iemand die in Nederland tegen de klippen op naar mogelijkheden tot vergeving zoekt.